

MOKYTOJŲ SAUGUMO MOKYKLOJE VERTINIMAS

Valdas Pruskus¹, Jurgita Balevičiūtė²

¹Vilniaus pedagoginis universitetas, Sociologijos ir politologijos katedra,
T. Ševčenkos g. 31, LT-03111 Vilnius, Lietuva.

²Vilniaus pedagoginis universitetas, Sociologijos ir politologijos katedra,
T. Ševčenkos g. 31, LT-03111 Vilnius, Lietuva

El. paštas: ¹*valdas.pruskus@vpu.lt* (korespondencijos autorius); ²*jurgita.baleviciute@vpu.lt*

Šiuolaikinėje visuomenėje mokytojai ne tik jaučia psichologinį mokinių smurtą, bet ir vis dažniau patiria fizinę prievartą ar jaučiasi nesaugūs. Tai savo ruožtu apsunkina edukacinį procesą ir mažina mokytojų motyvaciją gerai atlikti savo pareigas. Straipsnyje, remiantis atlikto tyrimo duomenimis, analizuojama įvairių mokyklų tipų mokytojų savijauta šiuolaikinėje mokykloje. Parodoma, kad skirtingų tipų mokyklose mokytojų jaučiamo nesaugumo raiška yra skirtinga: pradinė mokyklų mokytojai labiausiai išgyvena ekonominį nesaugumą, pagrindinių mokyklų mokytojai jautriausiai išgyvena psichologinį ir ekonominį nesaugumą, o vidurinių mokyklų ir gimnazijų mokytojai jautriai reaguoja į psichologinį nesaugumą. Visų tipų mokyklose pastebima fizinio nesaugumo apraiškų, tačiau tiesiogiai nukreiptos prieš mokytojus jos būna išimtiniais atvejais.

Reikšminiai žodžiai: mokykla, mokytojas, mokiniai, agresyvus elgesys, mokytojų nesaugumas mokykloje.

doi:10.3846/cpe.2011.09

Įvadas

Šiandieninės Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje keliamas tikslas pasiekti esminio ugdymo ir mokslo kokybės pagerėjimo (Lietuvos Respublikos Vyriausybės programa). EBPO prieš dešimt metų taip pat nurodė, kad kokybės ir viešo atsiskaitymo užtikrinimas turi likti pagrindiniu Lietuvos prioritetu. Siekiant gerinti ugdymo kokybę, savaime keliami ir didesni reikalavimai mokytojui.

Specifinį mokytojo darbo pobūdį lemia griežtai nustatyti programiniai reikalavimai, tačiau tėvų ir moksleivių siekis kuo geriau išlaikyti egzaminus, moksleivių mokymosi motyvacijos stoka, mokyklos administracijos bei visuomenės reikalavimai sudaro palankias sąlygas atsirasti mokytojų baimėms ir stresui. Kyla klausimas, ar mokytojas gali įgyvendinti ir pateisinti visuomenės lūkesčius, dirbdamas vos

ne ekstremaliomis sąlygomis? Ar galima kalbėti apie ugdymo ir mokslo kokybės pagerėjimą, kai mokytojas jaučiasi nesaugus savo darbo vietoje?

Mokytojų nesaugumas mokykloje palyginti nauja tema. Apie mokinių smurtą ir nesaugumą mokykloje kalbama gana daug. Mokinių smurtą ir agresiją yra aprašę J. Rumpfas (2004) ir Ch. Buttneris (1998), nagrinėję vaikų agresyvumo priežastis ir patarę tėvams bei mokytojams, kaip elgtis ir reaguoti, provokuojamiems vaikų, bei kaip išvengti agresijos protrūkių mokykloje. Teisinius vaiko teisių apsaugos aspektus Lietuvoje aprašė G. Sakalauskas (2000), kriminalinio elgesio psichologija domėjosi R. Žukauskienė (2006), vadovėlyje apibūdindama psichologinius vaikų, paauglių ir suaugusių asmenų nusikalstamo elgesio

ypatumus agresyvų elgesį aiškinančių teorijų kontekste.

Kaip vieną iš fizinio ar psichologinio smurto priežasčių galima įvardyti per didelius mokyklos ar mokytojų reikalavimus mokiniui ir sunkią mokinių socializaciją. Įvairius socializacijos aspektus savo monografijose nagrinėjo ir aprašė G. Kvieskienė (2003; 2005). Panašia tematika rašė ir A. Juodaitytė (2005), nagrinėdama pedagogines situacijas ir pateikdama galimus sprendimo būdus, kaip išvengti mokinių agresijos ir sėkmingai įsitraukti į mokyklos ir klasės bendruomenę.

Smurto prevencijos būdus nagrinėjo ir žymus Amerikos psichiatras J. Gilliganas (2002). Anot jo, pagrindinį dėmesį reikia skirti tiems asmenims, kuriems gresia padidinta agresyvumo rizika, o su tais, kurie nesugebėjo išvengti smurto epidemijos, reikia elgtis kaip su karantinuotais infekciniais ligoniais, užuot tiesiog įkalinus juos vardan baudimo ir keršto. R. Braslauskienė ir I. Jonutytė kalbėjo apie vaikų agresyvaus elgesio prevencijos ugdymo institucijose būdus ir priemones (Braslauskienė, Jonutytė 2005).

Tačiau, kaip pastebima, daugiausia dėmesio skiriama mokinių smurto prevencijai ir saugumui mokykloje. Apie mokytojų nesaugumą kalbama mažai. Šią temą šiek tiek nagrinėjo E. Karmaza ir kt. (2007), V. Pruskus (2009), J. Pivorienė ir R. Jurkonytė (2008). Pedagogų mokyklos baimės ir pagrindinius baimę sukeliančius veiksnius aprašė V. Gudonis ir E. Šeipūnaitė (2008), A. Bagdonas (2004, 2006).

Tačiau vis dar lieka mažai tyrinėta mokytojų ekonominio, fizinio ir psichologinio nesaugumo problema mokykloje ir nenagrinėti mokytojų nesaugumo raiškos ypatumai skirtingų tipų mokyklose, nors iš analizuotos literatūros galima spėti, jog nesaugumo raiškos formos skirtingų tipų mokyklose yra skirtingos.

Straipsnio tikslas – remiantis atlikto tyrimo duomenimis, nustatyti įvairių mokyklų tipų (pradinės, pagrindinės, vidurinės bei gimnazijos) mokytojų nesaugumo raiškos ypatumus šiuolaikinėje mokykloje ir jos įtaką mokytojų profesinės veiklos kokybei.

Uždaviniai:

1. Įvardyti mokytojų nesaugumo mokykloje raiškos dimensijas.
2. Išsiaiškinti nesaugumo įtaką mokytojo profesinei veiklai ir asmeniniam gyvenimui.
3. Nustatyti mokytojo reakciją į nesaugumą mokykloje.

Tyrimo objektas – mokytojų patiriamas nesaugumas mokykloje.

Mokytojų saugumo mokykloje tyrimo metodika ir organizavimas

Tyrimas buvo atliktas 2010 m. kovo–balandžio mėn. Vilniaus „Genio“ pradinėje mokykloje, Vilniaus S. Daukanto pagrindinėje mokykloje, Lazdijų rajono Šventežerio vidurinėje mokykloje ir Vilniaus „Laisvės“ gimnazijoje. Pagal parengtą anketą apklausta 120 mokytojų. Buvo naudojama paprasta atsitiktinė anoniminė atranka (su 0,05 proc. paklaida). Ji susidėjo iš demografinės informacijos apie respondentą, informacijos apie mokytojų saugumą mokykloje, klausimų grupės apie nesaugumo įtaką mokytojams, klausimų mokytojų reakcijai į patiriamą nesaugumą nustatyti, klausimų grupės, kuriais siekiama išgauti respondentų nuomonę apie mokytojų nesaugumo mokykloje priežastis ir klausimų apie nesaugumo mažinimo galimybes. Anketoje buvo naudojami uždari, pusiau uždari ir atviri klausimai.

Tyrimo metu gauti kiekybiniai duomenys buvo apdoroti SPSS programa.

Tyrimas vyko trijų tipų mokyklose, tačiau vidurinė bendrojo lavinimo mokykla ir gimnazija savo kontingentu mažai kuo skiriasi, todėl sąmoningai buvo sujungtos į vieną grupę. Taigi tyrime dalyvavo 23 proc. (28 respondentai) pradinį mokyklų mokytojų, 32 proc. (38 respondentai) pagrindinių mokyklų mokytojų ir 45 proc. (54 respondentai) vidurinių mokyklų bei gimnazijų mokytojų.

Net 69 proc. apklaustųjų nurodė turintys aukštąjį universitetinį išsimokslinimą, 26 proc. – teigė įgiję aukštesnįjį arba aukštąjį

neuniversitetinį išsimokslinimą ir tik 5 proc. respondentų turėjo profesinį išsimokslinimą.

48 proc. apklaustųjų pareiškė turintys vyresniojo mokytojo kvalifikaciją, 27 proc. – mokytojo. Šią dalį daugiausia sudarė jauni, neturintys ilgametės pedagoginio darbo patirties mokytojai. 20 proc. metodininkai ir tik 5 proc. – ekspertai.

Didžiąją dalį apklaustųjų sudarė 36–60 metų mokytojai. 8 proc. respondentų buvo vyresni nei 60 metų, ir tik 6 proc. respondentų dar nebuvo sulaukę 25-erių.

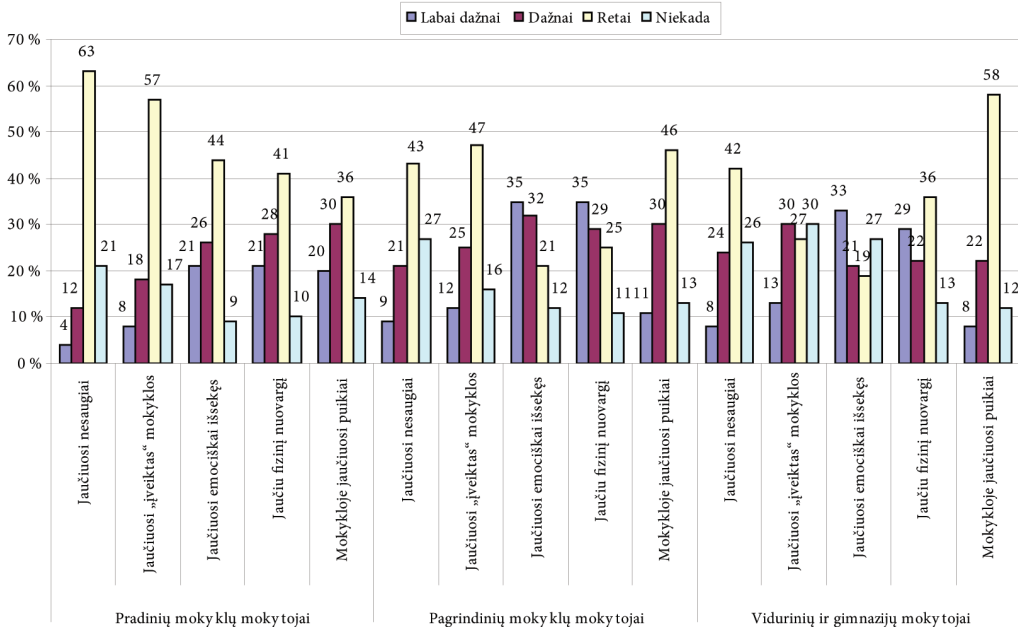
Mokytojų saugumo mokykloje tyrimo rezultatai ir jų analizė

1. Mokytojų saugumo mokykloje suvokimas ir vertinimas

Agresyvaus ir smurtinio elgesio pasireiškimų dažnėja ne tik mokinių tarpusavio santykiuose. Vis garsiau prabylama apie mokytojų saugumą mokykloje. Saugumo sąvoka suprantama ne tik

kaip smurto nebuvimas, bet ir kaip gera emocinė savijauta bei atmosfera darbo vietoje, bent minimalus ekonominis užtikrintumas. Taigi, šiuo tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti, ar mokytojai jaučiasi saugūs mokykloje ir kokios yra pagrindinės saugumo užtikrinimo galimybės.

1 pav. pateikiamas mokytojų savijautos mokykloje procentinis vertinimas. Kaip pastebima, pusė pradinių klasių mokytojų mokykloje dažnai arba labai dažnai jaučiasi puikiai (50 proc.), taip pat jaučiasi 41 proc. pagrindinių ir tik 30 proc. vidurinių ir gimnazijų mokytojų. Saugiausiai jaučiasi irgi pradinių klasių mokytojai, tačiau pastebima tendencija, kad visų tipų mokyklų mokytojai dažnai arba labai dažnai jaučiasi emociškai išsekę: pradinių mokyklų mokytojai – 47 proc., pagrindinių mokyklų mokytojai – 67 proc., vidurinių mokyklų mokytojai – 54 proc. Tokie rezultatai liudija, kad mokytojai nors ir teigia, kad gana dažnai jaučiasi savo darbo vietoje puikiai, tačiau detalizavus paaiškėja, kad mokykla juos sekina ir jie nesijaučia saugūs savo darbo vietoje.

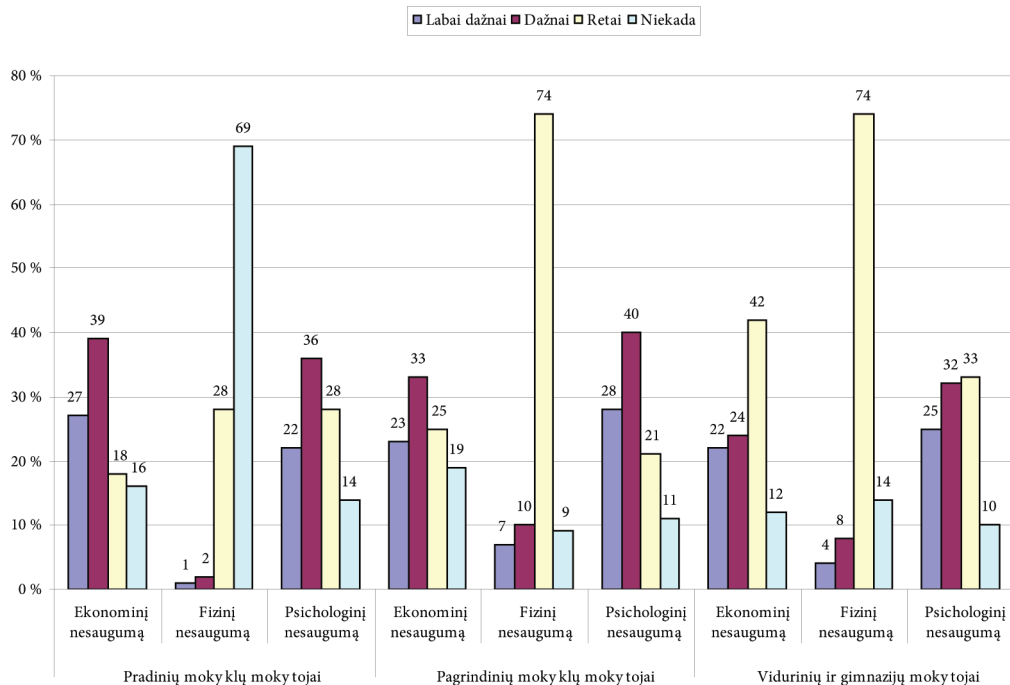

1 pav. Mokytojų savijauta mokykloje (proc.)

Toliau detalizuojant, koki nesaugumą skirtingų tipų mokyklų mokytojai jaučia labiau-siai, pastebima tendencija, jog ekonominis nesaugumas labiausiai neramina pradinių mokyklų mokytojus (2 pav.). Tokios nuomonės laikosi 66 proc. pradinių mokyklų mokytojų. 56 proc. pagrindinių mokyklų mokytojų teigia, kad ekonominį nesaugumą dažnai arba labai dažnai jaučia ir jie. Tokia respondentų nuomonė gali būti susijusi su vykdoma mokyklų tinklo pertvarka. Mažėjant mokinių skaičiui, mažėja ne tik mokytojų pamokų krūvis, yra reali galimybė, jog dėl ekonominių sumetimų bus jungiama keletas artimiausių tokio paties tipo mokyklų arba pradinių ar pagrindinių klasių moksleiviai bus nukreipti į šalimais švietimo paslaugas teikiančią vidurinę mokyklą ar gimnaziją. Žinoma, tam įtakos turi ir nūdienos realijos. Tą liudija ir tai, kad beveik pusė vidurinių mokyklų ir gimnazijų mokytojų taip pat jaučia ekonominį nesaugumą.

Dar viena nesaugumo raiškos forma – **psichologinis nesaugumas**. Tai labiausiai paplitusi nesaugumo forma mokinių ir mokytojų tarpusavio santykiuose. Tokį teiginį liudija ir atlikto tyrimo duomenys. 58 proc. pradinių mokyklų mokytojų, 68 proc. pagrindinių mokyklų mokytojų ir 57 proc. vidurinių mokyklų bei gimnazijų mokytojų dažnai arba labai dažnai jaučia psichologinį nesaugumą. Tikėtina, kad didelį pradinių mokyklų mokytojų nesaugumą lemia sunki mokinių socializacija. Taip pat kai kurie mokytojai nurodė, kad psichologinis nesaugumas daugiau jaučiamas ne iš mokinių ar mokyklos administracijos, bet iš mokinių tėvų pusės. Tikėtina, kad pagrindinių mokyklų mokytojų psichologinį nesaugumą daugiausia lemia mokinių paauglystės tarpsnis.

Atliktas tyrimas parodė, jog **ekonominį nesaugumą** labiausiai jaučia pradinių mokyklų mokytojai (2 pav.). To priežastimi galima

2 pav. Mokytojų saugumas mokykloje (proc.)

įvardyti vis mažėjantį mokinių skaičių pradinėse mokyklose.

Fizinį nesaugumą labiausiai jaučia pagrindinių ir vidurinių mokyklų mokytojai. Argumentuodami savo pasirinkimą, mokytojai teigė, jog mokykloje jaučiamas nevaldomas mokinių elgesys, sekinantis fizines jėgas, mokinys gali įžeisti žodžiais, parodyti bet koki nepadorų gestą.

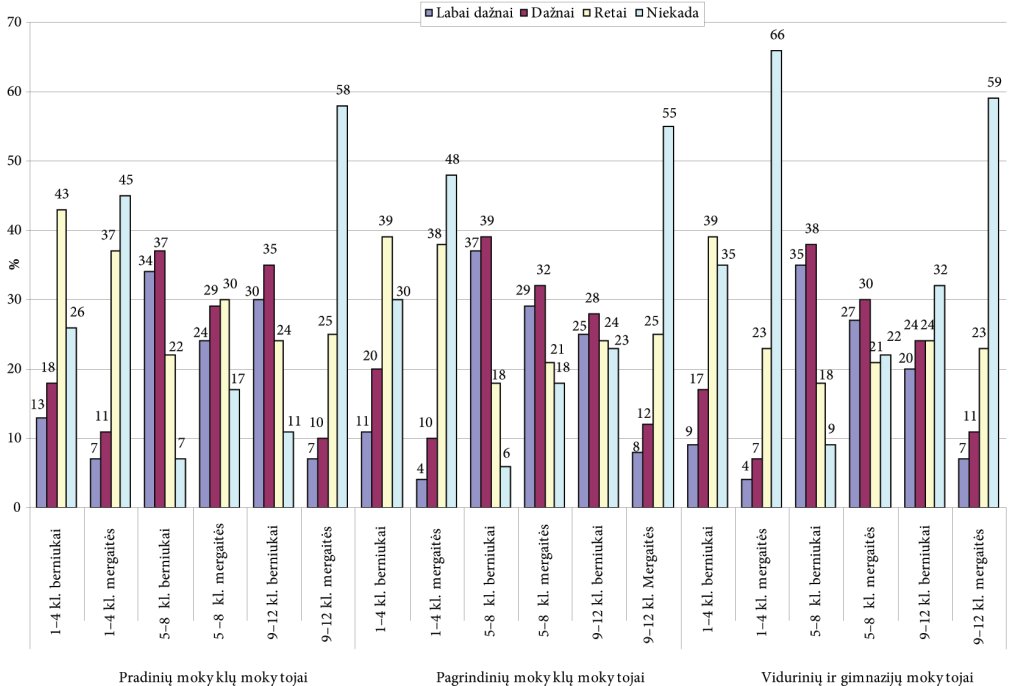
Dažnai arba labai dažnai pagrindinių mokyklų mokytojai jaučia **psichologinį nesaugumą**. Taip teigė daugiau nei du trečdaliai apklaustų pagrindinių mokyklų mokytojų.

Analizuojant skirtingų tipų mokytojų požiūrį į tai, ką jie laiko ekonominiu, fiziniu ir psichologiniu smurtu, esminių skirtumų nepastebėta. Sąvokas jie apibūdina ir detalizuoja gana panašiai, tačiau šiek tiek skiriasi jaučiamas nesaugumas.

Bandydami apibrėžti smurtautojo prieš mokytoją portretą, klausėme, kokio amžiaus

vaikai dažniausiai smurtauja prieš mokytojus. Gauti duomenys pateikti 3 pav.

Tyrimas parodė, kad dažniausiai smurtauja 5–8 klasių moksleiviai. Prieš pedagogus daug dažniau smurtauja berniukai nei mergaitės. Analizuojant ekonominio nesaugumo priežastis, visų tipų mokyklų mokytojai jas gana aiškiai apibrėžė (4 pav.). Visų tipų mokyklų mokytojai teigė, kad daugiausia jų ekonominis gerovė priklauso nuo Seimo išleistų įstatymų ir savivaldybės skirtų lėšų ugdymo įstaigai. Kaip pastebima, pamokų krūvis aktualusis dalykų mokytojams. 36 proc. pradinė mokyklų mokytojai teigė, kad tai yra svarbus veiksnys, turintis įtakos ekonominiam saugumui. Tuo tarpu pagrindinių 43 proc. ir vidurinių mokyklų bei gimnazijų 49 proc. mokytojų manė, jog proporcingai paskirstytas krūvis turi itin didelę reikšmę jų ekonominiam saugumui. Pagrindinių (41 proc.) bei vidurinių mokyklų

3 pav. Smurto dažnio priklausomybė nuo amžiaus (proc.)

ir gimnazijų (60 proc.) mokytojai teigė, kad gana didelę reikšmę ekonominiam saugumui turi ir pats mokytojas, kai tuo tarpu pradinių mokyklų mokytojai tam nepritarė. Tai galima paaiškinti jau pagrindinėse ir ypač vidurinėse

mokyklose ar gimnazijose populiarejančiais korepetitoriais. Dėl sunkios ekonominės situacijos ir nepakankamo atlygio už pedagoginį darbą mokytojai gana dažnai ragina mokinius, norinčius geriau pasirošti ir išlaikyti brandos

		Priklauso	Daugiau priklauso, nei nepriklauso	Daugiau nepriklauso, nei priklauso	Nepriklauso
Pradinių mokyklų mokytojai	Nuo Seimo išleistų įstatymų	48	36	12	4
	Nuo savivaldybės skirtų lėšų ugdymo įstaigai	33	30	24	13
	Nuo mokyklos vidaus politikos	29	30	27	14
	Nuo mokinių tėvų paramos mokyklai	14	12	9	65
	Nuo proporcingai paskirstyto pamokų krūvio	36	28	24	12
	Nuo mokinių skaičiaus klasėje	24	29	19	28
	Tik nuo paties mokytojo	7	12	39	42
	Nuo kvalifikacijos	36	32	21	11
Pagrindinių mokyklų mokytojai	Nuo Seimo išleistų įstatymų	50	39	9	2
	Nuo savivaldybės skirtų lėšų ugdymo įstaigai	38	30	29	3
	Nuo mokyklos vidaus politikos	30	30	28	12
	Nuo mokinių tėvų paramos mokyklai	7	3	21	69
	Nuo proporcingai paskirstyto pamokų krūvio	43	30	21	6
	Nuo mokinių skaičiaus klasėje	21	19	39	21
	Tik nuo paties mokytojo	19	22	36	23
	Nuo kvalifikacijos	31	30	18	21
Vidurinių ir gimnazijų mokytojai	Nuo Seimo išleistų įstatymų	46	40	12	2
	Nuo savivaldybės skirtų lėšų ugdymo įstaigai	38	32	17	13
	Nuo mokyklos vidaus politikos	39	29	21	11
	Nuo mokinių tėvų paramos mokyklai	13	14	49	24
	Nuo proporcingai paskirstyto pamokų krūvio	49	38	12	1
	Nuo mokinių skaičiaus klasėje	19	22	29	30
	Tik nuo paties mokytojo	28	32	8	32
	Nuo kvalifikacijos	38	28	20	14

4 pav. Ekonominio nesaugumo priežastys (proc.)

egzaminus, lankyti papildomas pamokas, už tai imdami ir papildomą atlygį.

Siekiant patikrinti, ar mokytojai sąžiningai kalba apie savo ekonominę padėtį, buvo pateiktas klausimas „*Kaip dažnai iš gaunamo atlyginimo Jūs galite sau leisti?*“, kuriuo įvertinama perkamoji galia. Tiek pradinį, tiek pagrindinį, tiek ir vidurinių mokyklų ar gimnazijų mokytojų

atsakymai buvo gana panašūs (5 pav.). Niekada negalėtų vykti į sanatoriją savo lėšomis 73 proc. pradinį mokyklų mokytojų, 62 proc. pagrindinių mokyklų mokytojų ir 74 proc. vidurinių mokyklų mokytojų. Daugiau nei du trečdaliai visų tipų mokyklų mokytojų negalėtų tęsti studijų magistratūroje ar doktorantūroje savo lėšomis ir daugiau nei pusė apklaustųjų visų tipų mokyklų

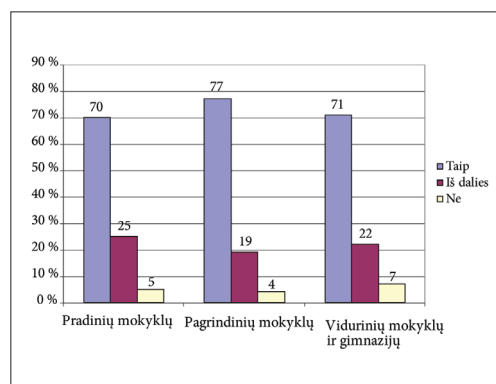
		1–2 kartus per mėnesį	Kartą per pusmetį	Kartą per metus	Kartą per 3–5 metus	Niekada
Pradinių mokyklų mokytojai	Nusipirkti knygų	12	37	43	7	1
	Lankyti teatrus, parodas, koncertus	7	13	57	22	1
	Vykti į sanatoriją (savo lėšomis)	1	3	13	10	73
	Vykti į pažintines, poilsines keliones po Lietuvą	5	19	34	33	9
	Vykti į pažintines, poilsines keliones užsienyje	2	6	13	64	15
	Nusipirkti sau naują norimą rūbą, avalynę	33	43	22	2	0
	Kelti kvalifikaciją (savo lėšomis)	3	4	7	28	58
	Toliau tęsti studijas magistrantūroje, doktorantūroje	0	2	5	29	64
Pagrindinių mokyklų mokytojai	Nusipirkti knygų	12	35	46	6	1
	Lankyti teatrus, parodas, koncertus	5	11	52	29	3
	Vykti į sanatoriją (savo lėšomis)	0	2	11	25	62
	Vykti į pažintines, poilsines keliones po Lietuvą	3	26	32	30	9
	Vykti į pažintines, poilsines keliones užsienyje	2	5	14	32	47
	Nusipirkti sau naują norimą rūbą, avalynę	32	48	19	1	0
	Kelti kvalifikaciją (savo lėšomis)	3	6	14	18	59
	Toliau tęsti studijas magistrantūroje, doktorantūroje	1	2	5	20	72
Vidurinių ir gimnazijų mokytojai	Nusipirkti knygų	10	28	39	13	10
	Lankyti teatrus, parodas, koncertus	6	12	44	32	6
	Vykti į sanatoriją (savo lėšomis)	1	2	11	12	74
	Vykti į pažintines, poilsines keliones po Lietuvą	2	17	28	38	15
	Vykti į pažintines, poilsines keliones užsienyje	2	6	17	22	53
	Nusipirkti sau naują norimą rūbą, avalynę	39	42	17	2	0
	Kelti kvalifikaciją (savo lėšomis)	2	7	14	22	55
	Toliau tęsti studijas magistrantūroje, doktorantūroje	0	0	4	29	67

5 pav. Kiek dažnai mokytojai gali sau leisti įsigyti (proc.)

mokytojų niekada negalėtų leisti sau vykti į pažintines, poilsines keliones užsienyje.

2. Nesaugumo įtaka mokytojų asmeniniam gyvenimui ir profesinei veiklai

Mokytojų nesaugumas mokykloje – realiai egzistuojanti problema, su kuria susiduria kiekvienas mokytojas. Tačiau skirtingų tipų mokyklose dirbantys mokytojai jos įtaką vertina kiek skirtingai (6 pav.).

6 pav. Nesaugumo įtaka mokytojų asmeniniam gyvenimui ir profesinei veiklai: mokytojų vertinimas (proc.)

Kaip matyti, dauguma visų tipų mokyklų mokytojų pritaria teiginiui, jog patiriamas viešas ar kitoks nesaugumas mokykloje turi įtakos jų asmeniniam gyvenimui ir profesinei veiklai. Po ketletą procentų apklaustųjų visgi teigia, kad jokios įtakos nesaugumas jiems neturi. Tai prieštarauja psichologiniais tyrimais įrodytoms nuostatoms. Galima daryti prielaidą, jog nesaugumas ir jiems daro įtaką, tik jie naudoja apsaugos mechanizmą, paprasčiausiai tai neigdami.

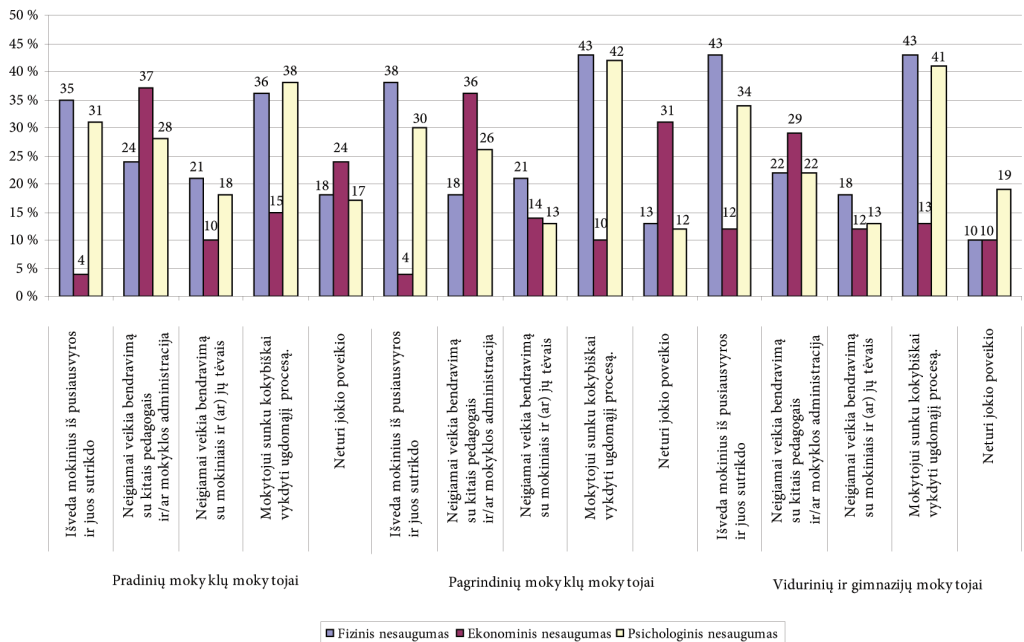
Konkretinant mokytojų teiginius, matyti, jog visų tipų mokytojus labiausiai išveda iš pusiausvyros fizinis nesaugumas (7 pav.). Tiek fizinis, tiek psichologinis, tiek ir ekonominis nesaugumas neigiamai veikia bendravimą su kitais pedagogais ir mokyklos administracija bei bendravimą su mokiniais ir jų tėvais. Tą nurodo visų tipų mokyklų mokytojai. Mokytojų patiriamas nesaugumas neretai tampa ir konfliktinių situacijų šeimoje priežastimi.

Nesaugumas turi įtakos ne tik mokytojų asmeniniam gyvenimui, bet ir tiesioginiam pedagoginiam darbui su mokiniais (8 pav.). Tą pripažįsta visų tipų mokyklų mokytojai, teigdami, jog labiausiai mokinius išveda iš pusiausvyros ir sutrikdo matomas mokytojų fizinis ir psichologinis nesaugumas, sukeltas kitų mokinių, mokytojų, mokinių tėvų ar kitų pašalinių veiksnių. Daugiau kaip trečdalis (36 proc.) pradinių klasių mokytojų nurodo,

		Fizinis nesaugumas	Ekonominis nesaugumas	Psichologinis nesaugumas
Pradinių mokyklų mokytojai	Atsiranda nerimas	18	27	24
	Kankina nemiga	10	11	14
	Išveda iš pusiausvyros ir sutrikdo	49	24	38
	Skauda galvą	13	11	13
	Pakyla kraujospūdis	14	13	19
	Skauda širdį	9	1	10
	Neigiamai veikia bendravimą su kitais pedagogais ir mokyklos administracija	29	34	28
	Neigiamai veikia bendravimą su mokiniais ir jų tėvais	36	39	43
	Dažni konfliktai šeimoje	14	28	39
	Ruošiuosi išeiti iš darbo	8	5	13
	Neturi jokio poveikio	11	13	7
	Kita (parašykite, kam dar)			

Pagrindinių mokyklų mokytojai	Atsiranda nerimas	17	27	36
	Kankina nemiga	10	6	17
	Išveda iš pusiausvyros ir sutrikdo	37	19	34
	Skauda galvą	16	7	18
	Pakyla kraujospūdis	18	10	14
	Skauda širdį	7	8	8
	Neigiamai veikia bendravimą su kitais pedagogais ir mokyklos administracija	21	44	21
	Neigiamai veikia bendravimą su mokiniais ir jų tėvais	39	18	22
	Dažni konfliktai šeimoje	21	32	33
	Ruošiuosi išeiti iš darbo	7	3	18
	Neturi jokio poveikio	6	19	13
	Kita (parašykite, kam dar)			
Vidurinių ir gimnazijų mokytojai	Atsiranda nerimas	21	25	39
	Kankina nemiga	8	1	28
	Išveda iš pusiausvyros ir sutrikdo	36	19	34
	Skauda galvą	11	13	17
	Pakyla kraujospūdis	14	10	15
	Skauda širdį	7	6	8
	Neigiamai veikia bendravimą su kitais pedagogais ir mokyklos administracija	15	37	37
	Neigiamai veikia bendravimą su mokiniais ir jų tėvais	29	25	18
	Dažni konfliktai šeimoje	19	30	22
	Ruošiuosi išeiti iš darbo	5	3	16
	Neturi jokio poveikio	14	21	18
	Kita (parašykite, kam dar)			

7 pav. Nesaugumo įtaka asmeniniam gyvenimui ir profesinei veiklai (proc.)

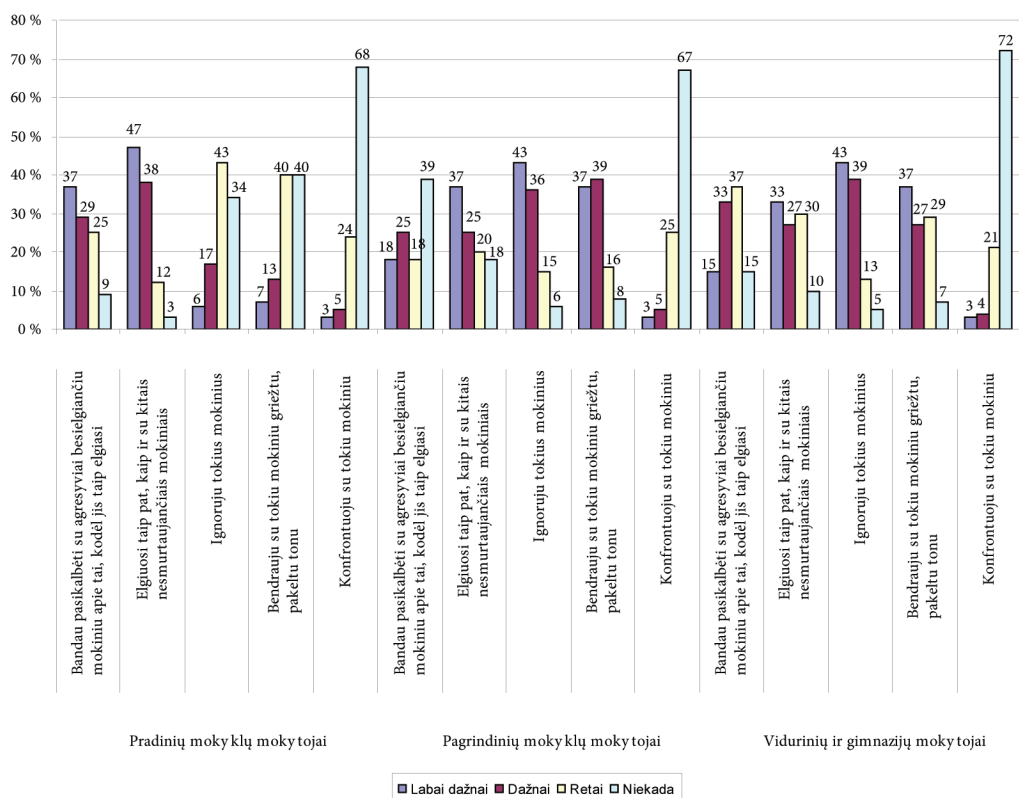
8 pav. Nesaugumo įtaka pedagoginiam darbui (proc.)

kad dėl fizinio ir psichologinio smurto sunku vykdyti ugdymo procesą. Tuo skundžiasi ir beveik pusė (43 proc.) pagrindinių ir vidurinių mokyklų mokytojų, dirbančių su vyresniojo amžiaus vaikais.

3. Mokytojo reakcija į nesaugumą mokykloje

Susidurdamas su mokinių smurtiniais veiksmais, mokytojas vienaip ar kitaip reaguoja į kylančius konfliktus ir bando juos spręsti (9 pav.). 66 proc. pradinė mokyklų mokytojų nurodė, jog dažnai arba labai dažnai bando pasikalbėti su agresyviai besielgiančiu mokiniu, 85 proc. teigė su smurtautoju besielgiantys taip pat, kaip ir su kitais

nesmurtaujančiais mokiniais, 23 proc. mokytojų teigė ignoruojantys smurtaujančius mokinius, o 20 proc. bendrauja su tokiu mokiniu griežtu, pakeltu tonu. Atitinkamai 43 ir 48 proc. pagrindinių ir vidurinių mokyklų mokytojų bando pasikalbėti su agresyviai besielgiančiu mokiniu, 62 ir 60 proc. pagrindinių ir vidurinių mokyklų mokytojų elgiasi kaip ir su kitais nesmurtaujančiais mokiniais, 78 ir 82 proc. pagrindinių ir vidurinių mokyklų mokytojų ignoruoja smurtaujančius mokinius, o 76 ir 64 proc. pagrindinių ir vidurinių mokyklų mokytojų bendrauja su tokiu mokiniu griežtu, pakeltu tonu. Visų tipų mokytojai vengia konfrontuoti su linkusiais į smurtinius veiksmus mokiniais. Mokytojai jau apibūdino smurtauti linkusio mokinio portretą, tačiau iš gautų

9 pav. Mokytojų reakcija į mokinių smurtinius veiksmus (proc.)

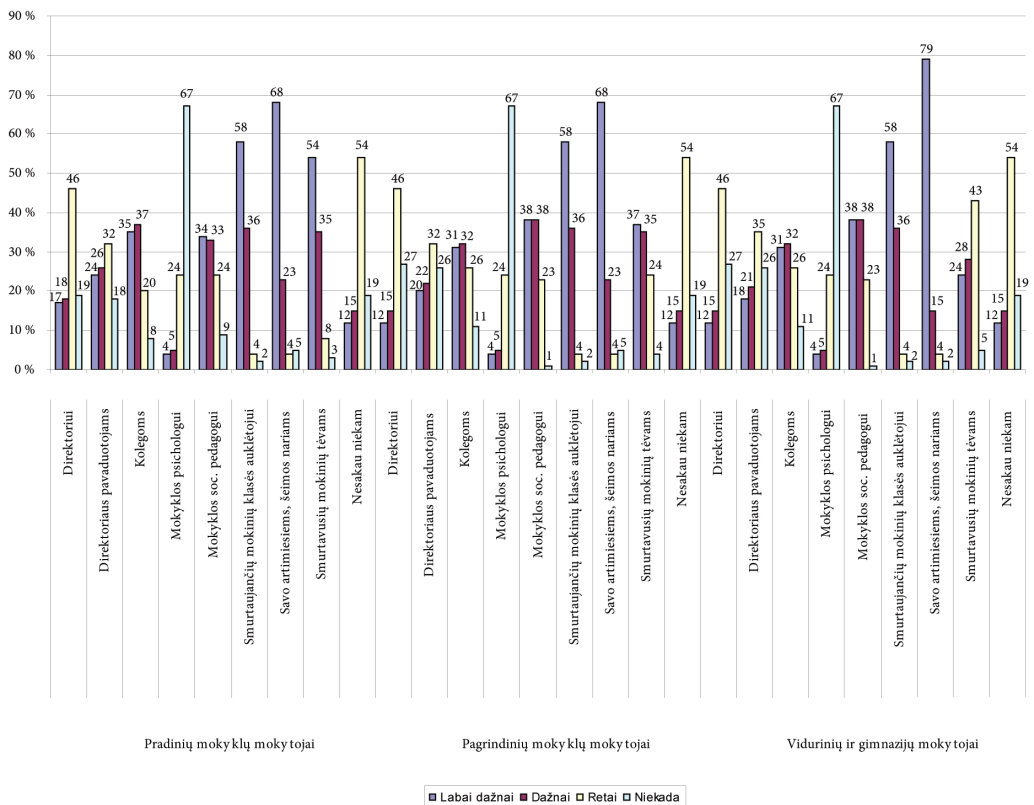
tyrimo rezultatų galima daryti prielaidą, kad patys mokytojai, ypač pagrindinių ir vidurinių mokyklų bei gimnazijų, tiesiogiai arba iš dalies skatina ar išprovokuoja mokinių agresiją. Psichologai yra patvirtinę, jog negatyvi reakcija taip pat sukelia negatyvią reakciją ar kitokius veiksmus.

Analizuojant tyrimo duomenis, pastebima tendencija, jog nė vieno tipo mokyklų mokytojai neskuba skųstis mokyklos vadovybei. Didžiausią pasitikėjimą jie išreiškė savo artimiesiems bei šeimos nariams ir smurto atveju skųstųsi jiems. Kad nuoskaudas išsakytų klasės auklėtojai, kitiems kolegoms bei mokyklos socialiniam pedagogui, mano pradinių,

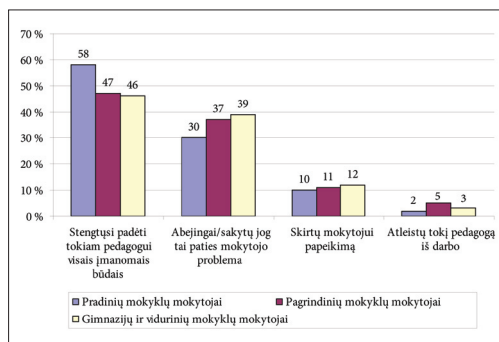
pagrindinių ir vidurinių bei gimnazijų mokytojai. Tačiau retai, arba beveik niekada mokytojai nesiskųstų mokyklos psichologui (10 pav.).

Laukti tėvų pagalbos, stabdant mokinių smurtinius veiksmus, yra linę tik pradinių klasių mokytojai. Pagrindinių ir vidurinių mokyklų mokytojai tėvų indėlį vertina gana skeptiškai ir retai juos apie tai informuotų.

Tyrimas parodė, kad mokytojai neskuba pasiguosti apie patirtus smurtinius atvejus kolegoms ir dažniausiai stengiasi apie tai nutylėti. Gana vieninga nuomonė, jog mokytojas pats turi tvarkytis su iškylusiomis problemomis, o vadovas elgtųsi abejingai. Taip mano apie trečdalis apklaustųjų mokytojų (11 pav.).

10 pav. Kam mokytojai skundžiasi apie patirtus smurtinius veiksmus (proc.)

11 pav. Mokyklos vadovų reakcija į smurtą patiriančius mokytojus (proc.)

Išvados

1. Mokytojų nesaugumas mokykloje yra realiai egzistuojantis reiškiny. Dirbdami mokykloje mokytojai nesijaučia saugūs, patiriamas mokinių smurtas turi įtakos ne tik jų darbo motyvacijai, bet ir teikiamų paslaugų kokybei.
2. Tyrimas parodė, kad mokykloje pastebimas mokytojų fizinis nuovargis ir emocinis išsekimas. Labiausiai emociškai išsekę jaučiasi pagrindinių mokyklų bei vidurinių mokyklų ir gimnazijų mokytojai. Pradinių ir pagrindinių mokyklų mokytojai labiausiai jaučia ekonominį nesaugumą, kilusį ne vien dėl dabartinės ekonominės padėties, bet ir dėl sparčios mokyklų tinklo pertvarkos. Visų tipų mokytojai teigia, jog didžiausią įtaką jų ekonominiam saugumui ar nesaugumui daro Seimo išleisti įstatymai, ugdymo įstaigai savivaldybės skirtos lėšos bei kvalifikacija. Pagrindinių ir vidurinių mokyklų mokytojai teigia, kad jų ekonominė gerovė ir saugumas labai priklauso ir nuo jų pačių. Minėtųjų tipų mokyklų mokytojai skatina mokinius imti papildomas pamokas, už tai imdami papildomą mokestį.
3. Visų tipų mokytojus labiausiai iš pusiausvyros išveda fizinis nesaugumas. Fizinis, psichologinis ir ekonominis nesaugumas neigiamai veikia bendravimą su kitais

pedagogais ir mokyklos administracija bei bendravimą su mokiniais ir jų tėvais. Tą deklaruoja visų tipų mokyklų mokytojai. Nesaugumas mokykloje neigiamai veikia ir santykius šeimoje. Tikėtina, kad dėl nepalankios ekonominės situacijos mokytojai kenčia nesaugumą, todėl iš darbo ryžtųsi išeiti tik nedidelė jų dalis.

4. Susidurdamas su mokinių smurtiniais veiksmais, mokytojas vienaip ar kitaip reaguoja į kylančius konfliktus ir bando juos spręsti. Dažniausia pasikalbėti bando pradinių mokyklų mokytojai. Pagrindinių ir vidurinių mokyklų bei gimnazijų mokytojai dažniau ignoruoja smurtaujančius mokinius arba paprasčiausiai juo apšaukia, kas gali sukelti ir sukelti dar didesnį mokinių priešišumą ar net agresiją mokytojo atžvilgiu. Apie patirtus smurtinius veiksmus mokytojai neskuba pranešti mokyklos vadovybei. Dažniausiai pagalbos jie kreipiasi į mokyklos socialinį pedagogą, klasės auklėtojus. Paramos iš tėvų tikisi sulaukti tik pradinių klasių mokytojai, o patys mokinių smurto pasireiškimo atvejais paguodos ieško savo šeimose.

Literatūra

- Bagdonas, A. 2004. *Mokyklos stresas ir mokyklos baimė: mokytojų nuomonių tyrimas*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
- Bagdonas, A. 2006. „Mokyklos baimės raiška ir jos įveikimo edukaciniai veiksniai“, *Pedagogika* 84: 153–159.
- Braslauskienė, R.; Jonutyte, I. 2005. *Vaikų agresyvaus elgesio prevencija ugdymo institucijose*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Buttner, Ch. 1998. *Gyvename su agresyviais vaikais*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
- Gilligan, J. 2002. *Smurto prevencija*. Vilnius: Eugrimas.
- Gudonis, V.; Šeipūnaitė, E. 2008. „Pedagogų mokyklos baimė“, *Pedagogika* 92: 14–23.

- Juodaitytė, A. 2005. *Vaikystės fenomenas – edukacinis aspektas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Karmaza, E.; Grigutytė, N.; Karmazė, E. G. 2007. *Smurtas mokykloje: prevencija ir pagalba*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
- Kvieskienė, G. 2003. *Socializacija ir vaiko gerovė*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
- Kvieskienė, G. 2005. *Pozityvioji socializacija*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
- Pivorienė, J.; Jurkonytė, R. 2008. „Moksleivių smurtas prieš pedagogus mokyklose“, *Socialinis darbas* 7(2): 76–82.
- Pruskus, V. 2009. „Smurtas prieš mokytojus bendrojo lavinimo mokykloje: priežastys, raiškos formos ir pasekmės“, *Santalka: Filologija. Edukologija* 17(4): 44–51.
[doi:10.3846/1822-430X.2009.17.4.44-51](https://doi.org/10.3846/1822-430X.2009.17.4.44-51)
- Rumpf, J. 2004. *Rėkia, pešasi, viską gadina: kaip elgtis su agresyviais vaikais*. Kaunas: VDU leidykla.
- Sakalauskas, G. 2000. *Vaiko teisių apsauga Lietuvoje*. Vilnius: Vaiko teisių informacijos centras.
- Žukauskienė, R. 2006. *Kriminalinio elgesio psichologija*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidykla.

THE EVALUATION OF TEACHERS' SECURITY AT SCHOOL

Valdas Pruskus, Jurgita Balevičiūtė

In modern society teachers experience a significant increase in psychological as well as physical violence of pupils, which, consequently, aggravates the overall educational process and demotivates teachers to carry out their duties properly. On the basis of the research carried out, the article analyses feelings of teachers working in schools of different types and their reaction to experienced insecurity. It is shown that the manifestation of teachers' insecurity experienced at schools of different types is different: teachers of primary schools suffer from economic insecurity the most, teachers of basic schools suffer from economic and psychological insecurity, and teachers of secondary schools and gymnasiums suffer from psychological insecurity.

Keywords: school, teacher, pupils, violence, economic insecurity, psychological insecurity, physical insecurity.

Įteikta 2010-12-07; priimta 2011-03-25